

BRAN - REȘEDIȚA PARTICULARĂ A REGINEI MARIA

Diana Fotescu

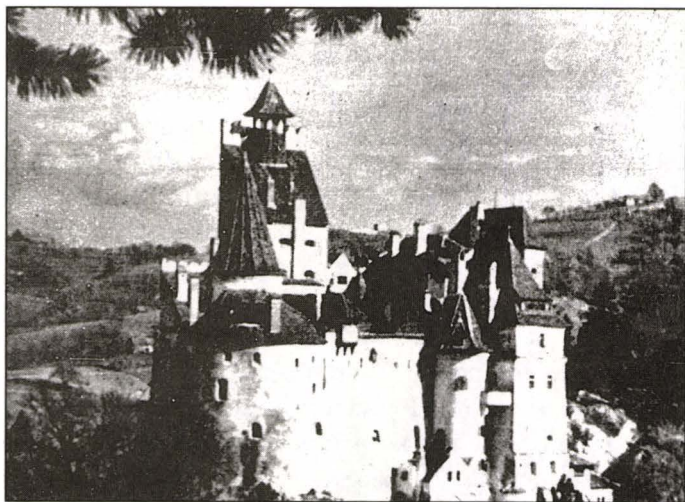
MOTTO

***“Visul oricărei femei e să aibă o casă
a ei. N-are a face cât de mică și smerită,
numai să fie într-adevăr a ei, cuibul,
adăpostul, retragerea.”***

Regina Maria

Romantică prin excelență, Maria încă din copilărie avea o predilecție pentru o "casă a viselor ei". Până la împlinirea multor vise principesa nota în memoriile sale: “îmi plăcea să văd locuințe ciudate și originale, să colecționez pietre antice, să descopăr colțuri tainice, neexplorate”.¹⁾ Din acestea căuta să aleagă și să-și proiecteze posibile case de vis. De la căsuța indiană din parcul Cotrocenilor și “cuibul principesei” din Sinaia, Maria și-a stabilit și ales reședințe la Cotroceni, Pelișor, Copăceni, Palatul de la Mamaia (Cara Dalga), Scroviște, Bran, Balcic (Tenha Yuvah), Medieșul Aurit. Proprietățile particulare ale reginei erau: Copăceni, Bran, Balcic, Medieșul Aurit, un imobil situat în apropierea palatului Cotroceni, castelul Fabron (Franța) până în 1932, când este vândut regelui Carol al II-lea.

Castelul Bran reprezenta pentru regină un vis, o dorință, atunci când l-a văzut prima oară în vârtoarea anilor 1919. Ea nota în nuvela “*Brana the beloved*”: “Ce poate fi mai romantic decât un mic castel feudal; într-adevăr un basm devine realitate”.²⁾ Pentru că Branul este cel mai mult legat, în istoria recentă, de personalitatea Reginei Maria, se impune să raportăm istoria castelului la diverse etape legate de istoria țării și a familiei regale. Făcând delimitările

Castelul Bran

necesare observăm 4 perioade importante:

1. perioada anterioară anului 1920.
2. anul 1920 când visul se transformă în realitate și Branul este făcut cadou Mariei de către primăria Brașovului.
3. perioada de intensă amenajare și de creare a unui ambient aparte (1920-1930).
4. și o ultimă etapă, cea a refugiului și refulării - 1930-1938.

Prima perioadă justifică gestul brașovenilor din 1920 și coincide din punct de vedere politic cu rolul pe care l-a avut Regina Maria în anii 1916-1919, susținând interesele României prin legăturile sale familiale cu Anglia și Rusia și prin întreținerea unor relații bine conturate diplomatic cu Anglia, Franța, S.U.A. Înfiptuirea Marii Uniri din 1918 a făcut din Ferdinand și Maria, regii întregitori de neam și țară, simbol al României Mari. În martie 1919 la propunerea contelui de Saint-Aularie, ministrul francez la București, propunere susținută de Brătianu, Regina Maria va pleca într-o vizită neoficială la Paris. Din jurnalul reginei aflăm rolul pe care l-a avut Brătianu în pregătirea ei cu date istorice și geografice, în vederea convorbirilor cu G.Clemenceau, Davidoff Lloyd George și W.Wilson, pentru a-i convinge să onoreze tratatul din 1916. De asemenea ea a fost sfătuită să meargă în Anglia pentru ca să vorbească cu vărul ei, regele George

al V-lea și ca să contacteze diverși politicieni. I.G.Duca, în memoriile sale, nu acordă o importanță deosebită acestei vizite, în schimb N.Iorga admitea că “intervenția personală a reginei, care câștigă prietenii prețioase fu adusă în ajutorul lui Brătianu, care recunoaștea că singur nu-și poate atinge ținta”.⁴ Și Clemenceau recunoaștea acest lucru, iar I.C.Brătianu spunea că Regina Maria “a făcut în câteva zile, mai mult decât a făcut el într-o lună”.⁵ Brătianu a încercat prin vizita reginei la Paris o nouă strategie în “jocul” diplomatic, pentru că Maria își amintea cu luciditate “noi, țările mici, nu eram altceva decât niște pioni în marele lor joc”.⁶ Într-un moment în care se luau decizii importante privind noua Europă, născută din flacăra și cenușa, vizita neoficială a reginei României avea scopuri bine conturate, permițând ieșirea din impas a relațiilor delegației române cu conducătorii Conferinței de pace.

Între 22 mai -1 iunie 1919 suveranii României vizitează Transilvania, în teritoriile eliberate de armata română, tocmai pentru a sublinia acordul cu politica lui Brătianu și pentru a sărbători Unirea. Conducătorii aliaților au condamnat marșul regal, considerându-l un nou exemplu de violare al granițelor de către România, granițele urmând să fie definite oficial de Conferința de pace.⁷ (frontierele României cu Ungaria au fost fixate oficial la 11 iunie 1919 de către Comisia teritorială a Conferinței.) Regele Ferdinand și Regina Maria au vizitat Oradea Mare, Bichișciaba, Careii Mari, Baia Mare, Jibou, Dej, Bistrița Cluj, Turda, Câmpeni, Abrud, Alba-Iulia, Blaj, Țebea (momântul lui Avram Iancu), Sibiu, Făgăraș și Brașov. La Brașov ca și-n celelalte orașe au fost așteptați cu entuziasm de către toți românii. N.Iorga afirma că aceleași sentimente le-a avut și “populația neromânească, temătoare de o instalație bolșevică”.⁸ Corespondentul american de la Associated Press, James Mills, descria acele zile de mare semnificație pentru toți românii: suveranii au fost “asigurați aproape în fiecare oraș pe care l-au vizitat că dacă armata română n-ar fi fost prezentă, bolșevismul ar fi deținut controlul asupra întregii regiuni”.⁹ La 4 iunie 1920 prin Tratatul de la Trianon este recunoscută oficial unirea Transilvaniei cu România.

Ca un simbol al înfăptuirii României Mari, în 1920 orașul Brașov dăruiește castelul Bran Reginei Maria. Într-un document semnat de generalul Eugen Zwiedinek acest dar este denumit și “cadoul Danaidelor”, el simbolizând muncă infinită dar nu și

zadarnică. Până la 1920 castelul nu mai fusese locuit, regina Maria investind în el din "averea sa personală peste 100 milioane lei", lucru confirmat de Zwiedinek într-o adresă către ministrul de finanțe din toamna lui 1941.¹⁰

Perioada de amenajarea și crearea a unui ambient aparte la Bran coincide (între 1925-1930) cu ridicarea unui alt palat la Balcic simbol al spiritualității, numit nu întâmplător "Cuibul Solitar" (Tenha Yuvah). Tot atunci sunt realizate picturile din capela de la Bran și capela "Stella Maris" (Balcic) de către Artur Verona. Fresca din capela de la Bran reprezintă o scenă în care Regina Maria, asistată de principele Nicolae, oferă simbolic castelul principesei Ileana. Pictura din capela "Stella Maris" reprezintă pe regină, principesa Ileana și pe regele Carol al II-lea.

Castelul Bran va deveni pentru regina României un simbol al spiritualității. Medievalismul în luptă cu modernismul și universalitatea acestui lăcaș conturează o nouă simbolistică în gândirea reginei. Branul reprezintă și simbolul cavalerilor teutoni, cei ce-au întreținut castelul "între 1194-1226 din venitul a peste 100.000 ha pădure".¹¹ Ordinul cavalerilor teutoni, tinde să renască în 1840 ca ordin de cavalerie ecleziastică, catolică și aristocratică, iar în 1929 renaște atribuindu-și îngrijirea infirmilor și săracilor. Acest din urmă lucru amintește de grija reginei pentru răniți și orfani în anii războiului dar și în anii ce-au urmat, fapt recunoscut și în actul de donație al consiliului orașenesc al orașului Brașov către regină: "donațiunea este o expresie a venerației... față de marea regină care uscă lacrimile văduvelor și orfanilor".

Branul reprezintă, prin ambient și simbolistica creată de Regina Maria, o nouă mentalitate și o nouă perioadă în lupta sa de emancipare, de regăsiri în simboluri medievale sau moderne. Aceasta se concretizează prin crearea unui stil propriu, decizie politică (în special 1916-1920) și o nouă perspectivă asupra vieții, determinată de perceperea mișcării Baha'i. Principiul universalității care a determinat crearea unor case purificatoare și gazde ale unei noi gândiri - Bran, Balcic - își are punctul de pornire la palatul Cotroceni - reședința oficială a monarhilor României. La Cotroceni, în special, sosește pentru regina României o vastă corespondență întreținută cu adepți ai mișcării Baha'i și cu reprezentanți ai francmasoneriei britanice și americane. Corespondența cu Martha Rooth¹² dezvăluie

o regină ce nu numai că simpatiza dar se și implica în susținerea acestei mișcări, ea fiind prima regină care a vorbit și scris despre mișcarea Baha'i (ulterior este urmată de regina Olandei. De precizat că din rândul politicienilor simpatizau cu mișcarea Baha'i președintele Cehoslovaciei Masary și Eduard Beneș). Mișcarea Baha'i privea universalitatea ca punct de pornire pentru toate aspectele vieții sociale, politice, culturale, religioase și anume: noua educație universală, esperanto ca limbă auxiliară universală, armonia dintre știință și religie, principiul păcii universale.¹³ Cercul de prieteni ai reginei era larg, dar constanța în corespondența sa privind universalitatea și crearea unei comunități spirituale fără frontiere e susținută prin Marta Rooth, Loie Fuller, Samuel Hill, Frank Buckman, familia Huntington și Damon, lord Salisbury, Roxo Wiengartner, Ray Harris Backer. Ziaristul american Ray Harris Backer este cel ce va colecționa un bogat fond documentar, multe din acestea fiind de la Bran, Cotroceni, Balcic, Copăceni. Într-o scrisoare către Maria, acesta promite că după moartea sa întreaga colecție va fi donată bibliotecii naționale americane. (În 1951 R.H.Backer va dona colecția bibliotecii Universității Kent Ohio - vezi Glee Wilson în lucrarea prezentată la Colocviul româno-american, București, iulie 1992, Muzeul Național Cotroceni, sub tipar).

Din Chicago în 14 noiembrie 1926¹⁴ Regina Maria scria prietenei sale Roxo: "singurele mele bucurii rămân Branul și Balcicul" pentru ca mai târziu, în 1931, să-i scrie "cel puțin acestea sunt proprietățile mele incontestabile".¹⁵ Aici s-a regăsit în universalitate, "Tenha Yuvah devenind cel mai puternic rival al Branului",¹⁶ prin atmosferă și ambient, prin crearea unui stil artistic și spiritual propriu Reginei Maria.

Anul 1925 confirmă și susține presupunerea noastră care își are rădăcinile în anii 1916-1920, lordul Salisbury conferind reginei înaltul ordin al francmasoneriei britanice "Crucea verde", printr-un trimis special - Paul Richard, prinț de Santos Cromwell.¹⁷ Apoi corespondența Mariei cu Ray Harris Backer, posesor al înaltului ordin al francmasoneriei americane, justifică o parte din gândirea reginei, neconcretizată în schimb în plan politic în perioada regentei și după 1930. Refugiul său e mai greu de definit în aceste perioade istorice, ea găsindu-l la Bran și Balcic, Cotroceniul rămânând pentru ea primul cămin și un punct de legătură cu proprietățile sale particulare.

Primele sale basme le-a scris la Cotroceni, iar Branul a determinat-o să afirme că acestea se transformau în realitate. Branul a influențat-o pe regină în regizarea ceremonialului încoronării de la Alba-Iulia (15 octombrie 1922). Maria a fost totdeauna impresionată

Regina Maria,
fotografie 1936

de demnitatea solemnității unor asemenea evenimente ca cea de la Westminster Abbey și s-a inspirat din splendoarea încoronării de la Moscova a țarului Nicolae și a Alexandrei. În așteptarea propriei încoronări a replicat: “Nu doresc nimic modern din ce poate avea altă regină. Vreau să fiu medievală”.¹⁹ Ceremonialul și veșmintele

alese atât pentru ea cât și pentru întreg cortegiul au fost costisitoare ajungând la aproape 1 milion de dolari, și totuși Maria mărturisea: “a fost o ceremonie modestă în comparație cu altele pe care le știu”.²⁰

Adaptat gustului romantic al Reginei Maria, castelul Bran va semăna cu un basm. “Am scotocit în toate colțurile uitate ale castelului Peleş pentru a găsi vase persane și argintărie veche care trebuiau să se armonizeze cu Branul în vechime și ciudătenie”.²¹ Întregul efect realizat, scria Sacheverell Sitwell în cartea sa “*Roumanian Journey*”, era al unui bizantinism adaptat, care era perfect asociat cu proprietarul regal.²² Simplii vizitatori, pe care Maria îi adusese, găseau Branul mai încântător decât o făcuseră alte persoane regale. “Missy, nu la vârsta ta!” - îi spunea regina Sofia a Greciei,²³ atunci când Maria, ghid neobosit, o plimba prin galeriile fanteziei sale transilvane. Decorând și amenajând castelul, regina știa că “Branul azi a devenit un mic muzeu plin de bogății ciudate aduse de pretutindeni”.²⁴

În nuvela “*Casele mele de vis*”, Maria mărturisea: “fiecare casă pe care o amenajez este destinată unuia dintre copii, cei pentru care întotdeauna ne place să construim în viitor”.²⁵ Și mai departe scria: Copăceniul îi revenea Elisabetei, Branul lui Nicolae, iar Balcicul Ilenii.

Conform inventarului din 1930 avem următoarea structură a castelului²⁶:

Parter

1. Intrarea mare. 2. Hall spre curte. 3. Sufrageria regală. 4. Scara principală până la etajul I.

Etajul I

1. Apartamentul Reginei Maria - Hall. Toaletă veche,. Salon galben. Salonul Mare, Dormitorul, Toaleta nouă.

Etaj II

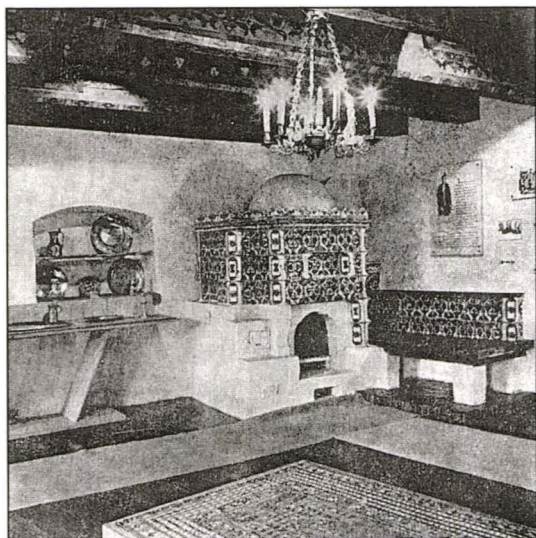
1. Apartamentul fost al regelui Ferdinand,. Antreu, Dormitor mic, Dormitor Mare, Salon, Camera Doria, Camera tiroleză de trecere, Scara principală.

Etaj III

1. Anticamera salonului de muzică. 2. Dormitor musafiri stil săsesc. 3. Birou stil săsesc. 4. Salon Muzică. 5. Terasa de lângă salon. 6. Apartament musafiri.

Etaj IV

1. Cameră de musafiri a principelui Nicolae.
2. Apartamentul prințesei Mașka.
3. Salonul principelui Nicolae.
4. Dormitorul principelui Nicolae.
5. Camera Lupin.
6. Camera lacheilor.
7. Camera fostă Liman (Argintăria).
8. Coridor deschis.
9. Camera telefonului.
10. Apartament principesa Ileana - Salon. Toaletă, anticameră și dormitor.
11. Camera H.Kopkow.

Castelul Bran, interior

Evaluările totale ale mobilierului au fost la 18 februarie 1930 de 7 milioane lei,²⁷ inventarul fiind întocmit de H.Staeger și Al.Roesner. După moartea reginei, la 3 august 1938 evaluările la castelul Bran au fost făcute de arhitecții D.Antonescu și S.Dumitrescu și erau de 20.032.500 lei.²⁸

Ceea ce este de remarcă este faptul că inventarul din 1930 consemnează apartamente ale copiilor reginei numai pentru Nicolae și Ileana. Conform dorinței Reginei Maria, Branul trebuia să revină principelui Nicolae. (În 1937 prin căsătoria cu Ioana Dolleti este exclus din rândul familiei regale, luându-și numele de Nicolae Brana). După 1930, odată cu revenirea lui Carol pe tronul României, poziția și raportarea sa față de regină și familie este specială. Iată ce scria Regina Maria, la 11 septembrie 1930, de la Bran către Roxo

Weingartner: “Trăiesc într-o lume întoarsă pe dos, unde toate regulile de viață au fost încălcate. (...) Mă ocup de grădinile mele. Florile au devenit adevărați oameni pentru mine. Branul este cu siguranță un refugiu. Nu mi-am închipuit vreodată că voi deveni o refugiată. Se pare că n-am parte de soarta unei bunici fericite! Și toate acestea au fost provocate de un copil care nu și-a făcut datoria și a zdrobit inima tatălui său. Acum s-a întors, dar, pentru că și-a bazat întreaga viață pe minciună, nu este fericit și își suspectează și propria-î umbră”.²⁹

În august 1933 la Bran, regina a scris testamentul său moral “țării și poporului român”. În el este amintit și Branul: Ceea ce mărinimos mi-ați dăruit, am cheltuit între voi, am înfrumusețat acele locuri unde mi-a fost îngăduit să locuiesc. Am redeșteptat micul castel părăsit al Branului la o viață nouă și de aceea a însemnat pentru mine mai mult decât voi putea vreodată tălmăci”.³⁰ De la castelul Bran și-a scris în jurnalul său gânduri în mai-iulie, septembrie 1925, august-noiembrie 1929, septembrie 1930, august-decembrie 1931, iulie octombrie 1932.³¹ Cu apropoae 1 an înainte de a muri, în augut și septembrie 1937 revine la Bran. Aici ea obișnuia să-și petreacă timpul citind biografii ale unor personalități istorice sau să-i fie citite de către aghiotantul său Eugen Zwiedinek.³²

Testamentul reginei³³ scris în 1908 cu anexa sa din 1926 prevede moșteniri de diferite piese din Cotroceni, Pelișor, Copăceni, Peleş, Scroviște. De la Bran, ca și de la Balcic sau Medieșul Aurit, regina nu dăruiește nici un obiect, urmând ca ele să fie moștenite integral conform dorinței ei.

Conform unui proces-verbal încheiat la 27 iulie 1938³⁴ între copiii Reginei Maria se preciza: “considerăm legatele Balcic, Bran, Copăceni ca fiind de valoare egală oricare ar fi evaluarea”, ele urmând să revină astfel Balcicul lui Carol al II-lea., Branul principesei Ileana și Copăceni principesei Elisabeta.

Branul - așa cum spunea în 1941 E.Zwiedinek - “a devenit și mormântul inimii Reginei Maria, gonit din Balcic, deci este mai mult decât o bijuterie, este un monument istoric”.³⁵ Zwiedinek este cel ce va schimba locul inimii reginei în condițiile în care Cadrilaterul era anexat de Bulgairă în septembrie 1940. (Inima reginei a fost adăpotită în iulie-octombrie 1938 de Cotroceni, iar din octombrie 1838 - septembrie 1940 de Balcic, capela Stella Maris”.

Principesa Ileana, moștenitoarea castelului Bran a dorit ca alături de inima mamei sale să fie strămutate osemintele principelui Mircea de la Biserica Cotroceni. În aprilie-mai 1941 ea obține aprobarea de la Patriarhul României - Nicodim, și de la prefectul capitalei Gh.Radu.³⁶ Acest lucru este realizat și confirmat prin unele documente din iunie-iulie 1941 semnate de Administrația castelului Bran prin Alfred Kasalitzky.³⁷

Branul a reprezentat pentru familia regală o a doua necropolă, Principesa Ileana având un rol hotărâtor, ea amintindu-și ceea ce în 1930 mama sa, Regina Maria scria: "Nici o bucurie nu este completă dacă nu este împărtășită și altora. Ileana împreună cu mine am creat Branul și Balcicul, care pentru tineri, pentru acei al căror destin este hărăzit unor sacrificii în locuri înăbușitoare, bucuria de a le dărui cămine însorite, este ca și cum le-ai lumina sufletul".³⁸

Date de ultimă oră rezultate în urma cercetărilor efectuate în arhiva Universității Kent, Ohio (SUA) relevă documente inedite și despre castelul Bran: corespondență a maicii Alexandra (principesa Ileana), fotografii cu interioare ale castelului. Acestea au fost donate de maica Alexandra și principele Ștefan de Habsburg, ultimele în 1992 și 1994. Icoane și sculpturi, proprietate particulară a principesei au fost donate bisericii ortodoxe din Elwood, Pennsylvania (SUA), lăcaș fondat de aceasta. Cele amintite au aparținut Branului, iar apoi au reprezentat pentru maica Alexandra simboluri românești pe meleaguri americane.

NOTE

1. Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, ed. Moldova, 1991, p.200.
2. Arhivele Statului București, fond Casa regală - *Regina Maria*, III/43. f.18.
3. Idem., caiet XV, p.11, 26, 43.
4. Nicolae Iorga, *Istoria românilor. Întregitorii*, vol.X, Buc. 1939, p.425.
5. Arhivele Statului București, fond casa regală. Regina Maria, Caiet XV, p.113-114.
6. Hannah Pakula, *The last romantic. A biography of Queen Marie of Romania*, New York, 1984, p.489 (trad., f.a.)
7. Idem p.510.
8. N.Iorga, op.cit., p.426.

9. Arhivele Statului București, fond Casa regală-D.27/1920, f.2.
10. Idem, fond Castele și palate - Bran, D.27, f.18-21.
11. Ibidem
12. Idem, fond Casa regală - Regina Maria, D.5081/1926, D 5082/1926
13. ibidem.
14. Idem, D.5436/1926.
15. Idem, *Scrisoare a Reginei Maria către Roxo Weingartner*, 19 martie 1931.
16. Idem, D.III/156, f.14.
17. Idem, D.177c/1925, f.1.
18. Ibidem.
19. Hannah Pakula, op.cit., p.319 și Arhivele Statului București, fond Casa regală - Regina Maria, D.III/135, p.75-81.
20. Ibidem.
21. G.Duca, *Maria a României*, cap.2, apud H.Pakula, op.cit., p.310.
22. Idem, p.25.
23. H.Pakula, op.cit., p.310.
24. Arhivele Statului București, fond Casa regală-Regina Maria, DIII/79, f.34.
25. Idem, D.III/43, f.18.
26. Arhivele Statului București, fond Castele și palate - Bran D.15/1930, f.110-124.
27. Idem, f.124.
28. Idem, fond Castele și palate - Regina Maria, D.198/1938, f.42.
29. Idem, fond Casa regală - Regina Maria, Scrisoarea Reginei Maria către Roxo Weingartner, 11 septembrie 1930.
30. Idem, D.5764/1938.
31. vezi Arhivele Statului București, fond Casa regală- Regina Maria, Jurnalul Reginei.
43. Idem, D.III/201, p.62.
33. Idem, D.I/2.
34. Idem, fond Castele și palate-Regina Maria, D.198/1938, f.43.
35. Idem, fond Castele și palate-Regina Maria, D.27/1941, f.18.
36. Idem, fond Castele și palate-Regina Maria, D.199/1941, f.31.
37. Idem, fond Castele și palate-Regina Maria, D.III/43, f.22.
38. Idem, fond Casa regală-Regina Maria, D.III/43, f.22.

BRAN (TÖRZBURG) - PRIVATRESIDENZ DER KÖNIGIN MARIA (ZUSAMMENFASSUNG)

Bran, 1920 von den Behörden aus Kronstadt als "Zeichen der Hochachtung gegenüber der grossen Königin" dem Herrscherhaus gespendet, wurde zu einer der wichtigsten Privatsitze der Königin Maria, vergleichbar mit Balcic. Bran illustriert durch das geschaffene Ambient und seine Symbolistik eine neue Etappe in der Emanzipierung

der Königin im Zusammenhang mit ihrem Interesse für die Baha'i Bewegung, für die Frankmasonerie, für das mittelalterliche Zeremoniell und für die Märchenstimmung.

Das Schloss Bran, dessen Wert im Jahre 1938 auf 20.032.500 Lei geschätzt wurde, war jedoch mehr als ein Zufluchtsort zum Träumen in welchem ein Teil des Journals entstand, es war als Wohnung für eines der Kinder geplant.

Prinzessin Ileana die das Schloss nach dem Tode ihrer Mutter arbt - noch zu deren Lebzeiten hatte sie ein Appartement hier - wird einen Teil der Kunstobjekte in ihr amerikanisches Exil holen wo sie als "rumänische Symbol" weiterleben.